

Módszertani útmutató a digitális tartalmak felhasználásához

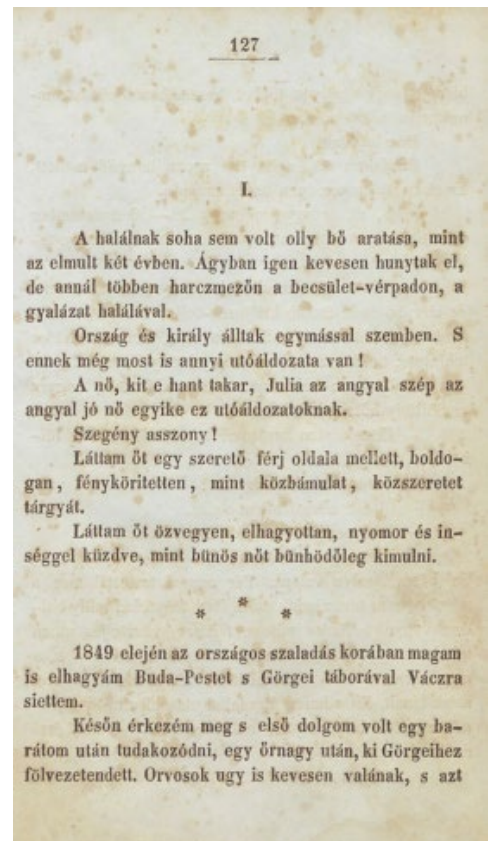
A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár az elmúlt években arra is törekedett, hogy a régi kiadású, védett dokumentumok egyre nagyobb része kerüljön digitalizálásra. A közgyűjteményi digitális dokumentumok eredeti, forrás értékű tartalmak, amelyeknek meghatározó szerepük lehet a felső- és közoktatásban egyaránt. A Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiához kapcsolódó pályázat keretein belül régi könyveket, illetve helytörténeti vonatkozású, 20. századi fotókat tartalmazó albumot digitalizáltunk, amelyek számos tudományterületet érintenek, ezáltal a felső- és középfokú oktatás több színterén bevonhatók. A könnyebb hozzáférés érdekében létrehoztunk egy külön felületet ezen dokumentumok eléréséhez.

1. Forrásismereti projekt: Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc

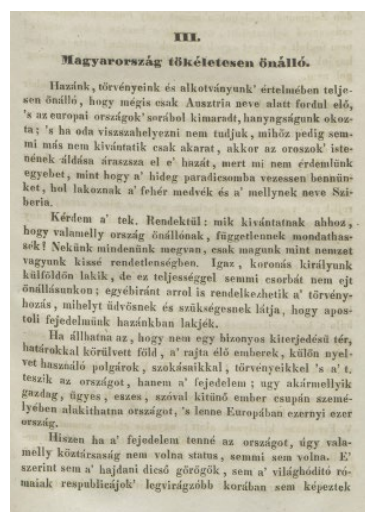
Több olyan könyvet digitalizáltunk, amelyek az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc vonatkozásában születtek. Az évente megemlékezésnek alapot adó eseménysorozatot mindannyian jól ismerjük, azonban a téma más szempontból is megközelíthető. Ezekhez a szempontokhoz nyújtanak alapot és inspirációt a könyvtár felületén bárki által elérhető könyvek. Az eseményre külön kategóriát is létrehoztunk, így a felhasználók akár ez alapján, akár a tárgyszavas kereséssel könnyen egy csoportba tudják gyűjteni azokat a munkákat, amelyekre szükségük lehet.

A kontextus ebben az esetben egy forrásismereti projekt, amelynek a keretein belül a hallgatók olyan forrásokat elemeznek, amelyek az 1848-49-es forradalom hagyományos eseménytörténetén túlmutatnak.

Szilágyi Sándor történész a 18-19. és 20. században élt nők történetét vizsgálta. Úgy gondolta, hogy a nők szerepe kevésbé ismert egy-egy történelmi esemény kapcsán, inkább háttérbe szorultak ezek feltárásakor. [*A magyar nők forradalmi életéből*](#) c. 1850-es munkájának különlegességét a nőtörténet mellett az adja, hogy ilyen rövid idővel a forradalom után nem lettek súlyos következményei annak, hogy ebben a témában írt. Az általunk digitalizált könyv a nőtörténeti szempont feltárásában segít. Hogyan élték meg a Szilágyi által említett édesanyák vagy a férjhezmenetel előtt álló nők az 1848-49-es forradalmat, szerelmük elvesztését, vagy éppen azt, hogy el kellett halasztaniuk esküvőjüket, mert kérőjük Bem oldalán harcolt. Emellett a kutatás során akár a történész

további munkái és a cenzúra elkerülésének története, feltárása is érdekes lehet a hallgatók számára. (Kép: Szilágyi Sándor *A magyar nők forradalmi életéből*, 1850, 127. o.)

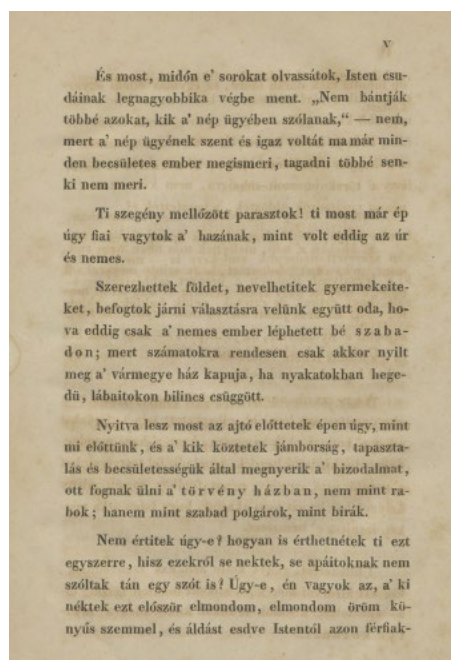

Táncsics Mihály a forradalom kiemelkedő alakja, akit a megemlékezéseinkben újra és újra megemlítünk a fogságból való kiszabadítása kapcsán. Írásairól azonban keveset beszélünk. Ehhez adhat jó alapot az 1848-as [Hunnia függetlensége](#) c. munkája, amelyet a Habsburg-ellenesség radikális képviselőjeként írt meg. Követeli benne többek között a parasztok terheinek eltörlését és a sajtószabadságot is. Táncsics bebörtönzésére radikális véleményének kifejtése miatt került sor. A röpirat ennek vizsgálatához jó alapot adhat. (Kép: Táncsics Mihály *Hunnia függetlensége*, 1848, 45. o.)

Szintén a forradalmi publicisztikán belül, a 12 pont és az új törvények magyarázatát körüljáró röpiratok műfaji kategóriájában vizsgálható a „szegény mellőzött parasztok”-nak ajánlott, Elefánty Ferenc által írt [Magyarország 1848](#) c. röpirat, amelynek megjelenése az átalakulás első hónapjaira tehető és melyben kifejti véleményét a forradalmi változásokról: „Ami elmúlt, elmúlt; azt újra visszahozni akarni most már honárulás, érte sopánkodni kábaság”. (Kép: Elefánty Ferenc *Magyarország 1848*, 5. o.)

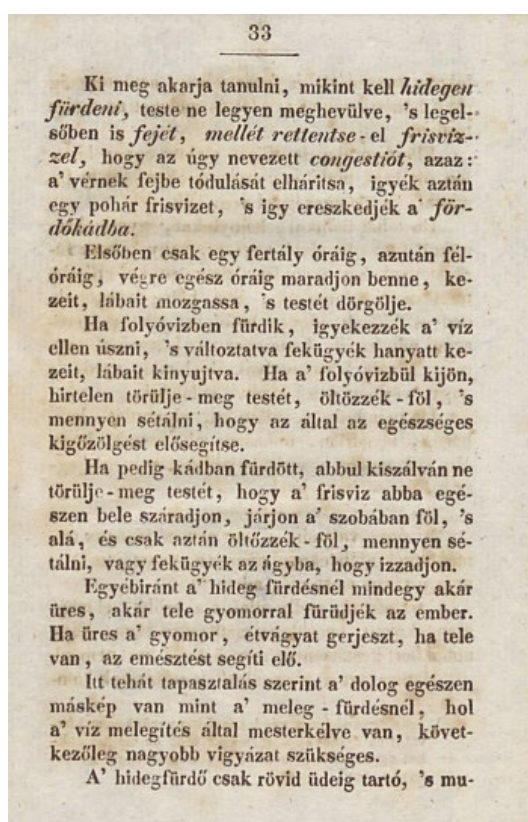
A hallgatók helytörténeti vonatkozásban is foglalkozhatnak a témával, amelyben segítségükre van Péczely József 1848-ban Debrecenben kiadott beszéde: [Beszéd, melyet midőn a' honvédő polgári őrsereghez magát önként felajánlott h. h. debreczeni főiskolai ifjúság nemzeti lobogóit Tavasz-elő 26-kán 1848 a' főiskola falaira kifüggeszté, a szabad ég alatt tartott](#). Péczely József a Debreceni Református Kollégium pedagógusa volt. A debreceni szellemi élet kiemelkedő alakja volt a 19. században, versei mellett történeti munkái is jelentek meg.

A forradalom és szabadságharc témája a közoktatásban is évről-évre felelevenítésre kerül, így a március 15-i műsoroknak vagy egy-egy osztály történelem és magyar nyelv és irodalom órájának is megfelelő alapot adhatnak a dokumentumok. A forradalmi események ideje körül született források tartalma, nyelvezete, stílusa sokkal élményszerűbbé és kézzelfoghatóbbá teszik a tanult eseményeket.

2. Egészség, gyógyítás a 18-19. században

Az orvoslás különböző területeinek történetéhez és az egészségmegőrzésre vonatkozó házi praktikákhoz is számos anyag került digitalizálásra. Ezek a dokumentumok jórészt az 1700-as, 1800-as években készültek és remek lehetőséget biztosítanak arra, hogy betekintést nyújtsanak a hallgatóknak a korabeli orvoslás rejtelseibe. A digitalizált könyveket lehet orvostudományi, néprajztudományi vagy történettudományi szempontból is vizsgálni.

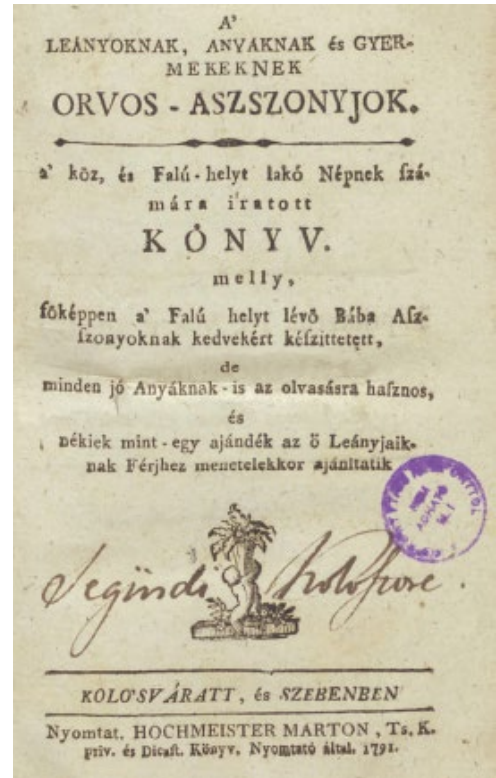

A vízzel való gyógyítás korabeli népszerűségét tükrözi, hogy több hasonló témában született írás is megtalálható a régi könyveink között. A hidroterápia 19. századi alkalmazása szempontjából is érdekes lehet a [*Víz gyógy rendszer, vagy Utmutatás, miként kell használni a friss vizet mint gyógyszert embernek, és baromnak nyavalyáiban és sérelmeiben A-túl Z-ig*](#) 1839-ben kiadott korabeli segédkönyv, amelyet orvosoktól bábákon és birtokosokon keresztül a plébánosig mindenkinek ajánlanak. De találtunk arra is példát, hogy a hideg víz miként gyógyítja a köszvényt, az aranyeret vagy a gyomorfájdalmakat. (Kép: *Víz gyógy rendszer, vagy Utmutatás, miként kell használni a friss vizet mint gyógyszert embernek, és baromnak nyavalyáiban és sérelmeiben A-túl Z-ig* 1839, 33. o.)

A korban a házi praktikák ajánlását szintén fontosnak tartották, így erre vonatkozóan is találkozunk külön vidékieknek, nőknek és gyerekeknek vagy hajadon lányoknak szóló írásokkal egyaránt. Például a népi gyógyászat feltérképezéséhez adhatnak alapot ezek a munkák: hogyan különítették el a különböző gyógymódokat nemre és korra vonatkozóan; milyen módszereket használtak ekkor és hogyan próbálták meg a gyógyszereket mellőzni, sokkal inkább előtérbe helyezni a természet adta lehetőségeket.

Ugyanígy a csecsemők ápolására vonatkozó ismereteket is szerezhethetünk [A kisedápolás, mellyről orvos-doctorrá létekor értekezett](#) c. munka által. (Kép: *A' leányoknak, anyáknak és gyermekeknek orvos-aszszonyjok a köz, és falu-helyt lakó népek számára íratott könyv, melly főképpen a ... bába-asszonyoknak, ... de minden jó anyáknak-is ... és ... az ő leányaiknak férjhez menetelekkor ajánltatik*, 1791)

Digitalizálásra kerültek olyan összefoglaló munkák is, amelyek egy-egy betegséget, problémát, „nyavaját” járnak körül. Így ismerkedhetnek meg a hallgatók a kolera megelőzésének praktikáival és a betegség gyógyításával vagy a körömbetegségek, illetve a nemi betegségek orvoslásával: [A' choleráról, Körömkór, vagy Az emberi köröm' minden nyavalaínak alapos gyógmódja](#).

Mindezek a közoktatásban is hasznosak lehetnek, ahol a diákok betekintést nyerhetnek az orvostudományi régi könyveken keresztül a korabeli társadalom életének apróbb részleteibe vagy az egészségügyi ellátás milyenségébe. Történelem vagy biológia órákon egyaránt használhatók ezek a dokumentumok, de nyelvezetük miatt a korabeli helyesírás és nyelvhasználat feltárására is alkalmasak magyarárók keretein belül.

3. Egyetemtörténeti projekt: *Beszélő képek*

A DEENK által nem csak régi könyvek kerültek digitalizálásra, hanem régi fotók is, amelyek a város és az egyetem történetének fontos mozzanatait örökítették meg a 20. századból. A digitalizálás keretein belül feldolgozásra kerül egy fotóalbum 1918-ból. Az albumban szereplő fotók IV. Károly király és Zita királyné debreceni látogatása alkalmából készültek. A királyi pár útja több szempontból érdekes: helytörténeti és egyetemtörténeti vonatkozásaiban egyaránt.

A téma feldolgozásához a hallgatóknak 3-4 fős csoportokban kell dolgozniuk. Ki kell választaniuk néhány képet az albumból, amelyekről részletes bemutatást adnak a dolgozatukban, amelyet a projekt végén beadásra kerül. Emellett prezentálniuk kell a kutatásuk és az adatfeldolgozásuk menetét. Minden csoport rendelkezésére áll a digitalizált fotóalbum, amely elején egy szöveges bevezető is segíti az eligazodást és az elemzési szempontok meghatározását.

A hallgatók feladata, hogy minél sokszínűbben, több szempontból megközelítve, más forrásokat is felhasználva, de a fotóalbumot alapnak tekintve bemutassák az eseményt. A dolgozat célja, hogy az album képeit a lehető legszűkebben kontextualizálják: készüljön róluk részletes eseménytörténeti leírás, vegyék figyelembe a korabeli tudósításokat az eseményről és a későbbi értelmezéseket egyaránt.

Érdekes példa lehet erre a látogatásnak az a mozzanata, amikor a debreceni tömeg az állomáson várta az uralkodói párt. A 75. cseh gyalogezred zenekarának volt a feladata a magyar Himnusszal fogadni IV. Károlyt és feleségét. Ennek ellenére a zenekar az osztrák császári himnuszt játszotta. Az egyébként is feszült politikai helyzetben az ellenzék felkapta ezt a hírt,

így ezzel kapcsolatban is több korabeli cikket találnak a hallgatók. A botrányt később a „végnapjait élő történeti ország” jelképeként került értelmezésre, többek között: Romsics Gergely *A Monarchia utolsó jelképbotránya – A debreceni Gotterhale-affér* c. cikkében. A Himnusz és a Gotterhalte „versengésének” vizsgálata szintén egy járható út lehet az események értelmezéséhez.^{1 2}

Az avatási ünnepre érkező párt egy dízsátor fogadta a vasútállomás előtt, amely előtt díszmagyarban a városi tanács tagjai sorakoztak. Az ekkor zajló eseményeket is részleteiben fel lehet térképezni. Itt hangzott el például Károly első beszéde, amelyet a tömeghez intézett.³

A délutáni órákban a királyi pár a Nagytemplomba is ellátogatott. Itt is több említésre méltó (a sajtóban megjelenve kissé szenzációhajhász) mozzanatra sor került: Hogyan fogadta Károly a tömegen áttörő koldust aki mindenképp találkozni akart vele? ⁴ Miért tekintették rossz ómennek, hogy Károly megbukott a templom küszöbében? Az esemény körüli

korabeli feltételezések szintén érdekes kiindulási alapot adhatnak.

¹NAGY Ildikó, *Himnusz, Szózat kontra Gotterhale*, Aetas, 2017, 32/4. 1-14.

<https://core.ac.uk/download/pdf/160955396.pdf> (Letöltés: 2021. 01. 20.)

² SINKA Judit Erzsébet, *A Hymnustól a Himnuszig**, Studia Litteraria, 2012/1-2., 103-120.

http://kalmank.gi.unideb.hu/Lehrmaterialien/3_Sekundaeres/Sinka_Hymnus_Himnusz.pdf (Letöltés: 2021. 01. 20.)

³ Károly Király és Zita királyné Debrecenben, 8 Órai Újság, 1918. október 24., 3.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/8OraiUjsag_1918_10/?pg=134&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)

⁴ *A Gotterhalte és a fiumei lázadás*, Budapesti Hírlap, 1918. október 24., 4.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1918_10/?pg=283&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)

A király látogatásának következő helyszíne az 1912-ben alapított Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem volt, amelynek klinikai épületcsoportja 1918-ra elkészült, így az avatási ünnepség itt került megrendezésre. Szintén érdekes kiindulópontként szolgálhat az épületcsoport terveinek és a megvalósulásának feldolgozása, amelynek megkoronázása lehet a királyi pár látogatása, IV. Károly itt elhangzott beszédével kiegészítve.⁵

A helytörténet a középiskolai oktatásban egyre nagyobb szerepet kapott az elmúlt években. A fotóalbumot be lehet vonni történelem órán, magyar nyelv és irodalom órán, hon- és népismeret órán vagy akár iskolán kívüli tevékenységek alkalmával is (például helytörténeti hét). A diákok körbejárhatják azokat a helyszíneket, ahol IV. Károly megfordult és összehasonlíthatják a korabeli fényképekkel; felolvashatják az adott helyszínhez tartozó részeket és eseményeket, amely által sokkal elevenebbé válik a fotótár a számukra.

Az eseményhez kapcsolódó tanulmányok, cikkek:

1. NAGY Ildikó, *Himnusz, Szózat kontra Gotterhale*, Aeatas, 2017, 32/4. 1-14. <https://core.ac.uk/download/pdf/160955396.pdf> (Letöltés: 2021. 01. 20.)
2. SINKA Judit Erzsébet, *A Hymnustól a Himnuszig**, Studia Litteraria, 2012/1-2., 103-120. http://kalmank.gi.unideb.hu/Lehrmaterialien/3_Sekundaeres/Sinka_Hymnus_Himnusz.pdf (Letöltés: 2021. 01. 20.)
3. *A Gotterhalte és a fiúmei lázadás*, Budapesti Hírlap, 1918. október 24., 4. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1918_10/?pg=283&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)
4. *A királyi pár Debrecenben*, Az Est, 1918. október 24. 3. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/AzEst_1918_10/?pg=246&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)
5. *Károly Király és Zita királyné Debrecenben*, 8 Órai Újság, 1918. október 24., 3. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/8OraiUjsag_1918_10/?pg=134&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)
6. BÉRES Zsuzsa, *A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem avatása – 1918. október 23.*, Gerundium, 2019, 2/7., 111-124. <https://ojs.lib.unideb.hu/gerundium/issue/view/242> (Letöltés: 2021. 01. 20.)

⁵ *A Gotterhalte és a fiúmei lázadás*, Budapesti Hírlap, 1918. október 24., 4. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1918_10/?pg=283&layout=s (Letöltés: 2021. 01. 20.)

Fejlesztett kompetenciaterületek

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár által elérhetővé tett módszertani segédlet elsősorban a kompetencia-alapú oktatást helyezi előtérbe. A dokumentumok változatosságának köszönhetően számos kompetenciaterület fejleszthetővé válik.

Azoknál a kurzusoknál, ahol a követelményben említjük a választott forrásról készített kiselőadás megtartását és a beadandó dolgozat megírását jelentős hangsúlyt fektetünk az anyanyelvi kommunikáció kulcskompetenciájának fejlesztésére, hiszen ez a szakmai, tudományos kommunikáció előfeltétele.

A hallgatók a projektek során dolgozhatnak önállóan és csoportokban is. Az előbbivel fejlődik a hatékony és önálló tanulás kulcskompetenciája, hiszen a felsőfokú oktatásban előtérbe kerül az önálló tanulás, a tanulásra vonatkozó egyéni motiváció, önálló gondolkodás képessége. A csoportmunka esetében lehetőség adódik a szociális és kommunikációs kompetenciák fejlesztésére és a problémamegoldó gondolkodásmód fejlesztésére is.

Az általunk létrehozott platformok használata és a kiselőadás készítés folyamata a hallgatók digitális kompetenciáját fejleszti. Ehhez hozzájárul az információkeresés és -értelmezés gyakorlata; az adatok szűrése, válogatása és alkalmazása online adatbázisból; a tartalmak közötti választás tudatossága.

Az elemzési munka során a hallgatók reflektív és kritikai gondolkodása szintén fejlődik, ugyanígy az ok-okozati viszonyok feltárásával és az összefüggések meglátásával a logikus gondolkodás fejlesztése is előtérbe kerül.

Szorosan kapcsolódik a könyvtár céljaihoz a kulturális kompetencia fejlesztése is. Fontos számunkra, hogy a hallgatóknak lehetőségük legyen olyan jelentős alkotások hozzáférésére, amelyek a múlt és a kultúra megismeréséhez jelentősen hozzájárulhatnak.